עקב

א. עה"פ „ואתפוש בשני הלוחות ואשליכם מעל שתי ידי ואשברם ל־עיניכם", הקשה באור החיים הק'[2] „למה הוצרך לתופסם והלא בידו היו".

במדרש[3] איתא ד„הי' משה מחזיק בשנים והקב"ה בשנים כו' וגברו ידיו של משה ואחז בלוחות ושברן", ובמק"א איתא[4] — שהזקנים אחזו בלוחות וחזקה ידו של משה ושברם. ולפ"ז מובן דיוק ל' הכתוב „ואתפוש בשני הלוחות", ה־מדגיש תפיסת הלוחות מיד הקב"ה או מיד הזקנים.

אבל עצ"ע לפי הבבלי ועוד שלא נזכר בהם שמשה תפס הלוחות מהקב"ה או מהזקנים, ואדרבא — א"ל הקב"ה למשה יישר כחך ששברת[5] — מהו פי' של „ואתפוש"?

ויתירה מזו: באבות דר"נ[6] איתא „נסתכל (משה) בהן וראה שפרח כתב מעליהן, אמר האיך אני נותן להם ליש־ראל את הלוחות שאין בהם ממש, אלא אאחוז ואשברם שנאמר ואתפוש גו'" — הרי שחז"ל מפרשים מה שאמר משה „ואתפוש", שיש כאן תפיסה ואחיזה מיו־חדת — „אאחוז ואשברם".

וצריך להבין — מהו ענינה של תפישה זו?

ב. ויש לומר בזה — ובהקדם ביאור דבר תימה בהמעשה דשבירת הלוחות:

הלוחות הראשונות — ילמד סתום מן המפורש בלוחות שניות — ניתנו למשה ע"מ להניחם בארון, ומסתבר לכאורה, שכשם שכל חלקי וחפצי המשכן (והמק־דש) הם נכסי ציבור[7], כך גם הלוחות ש־נכתבו „להורותם"[8] — ניתנו לכל ישראל (אף שלא הי' משכן וארון שבו עדיין).

[וכמפורש בספרי[9] אפילו לגבי לוחות שניות (שבהם נאמר[10] „פסל לך", ומצינו בכמה מדרשים[11] שחצבן משה „בתוך אהלו") — ש„לא היו אלא משל ציבור", וכמבואר במפרשים[12], שמהאי טעמא

---

1) פרשתנו ט, יז (משא"כ בפ' תשא לב, יט: וישלך מידיו — ותו לא).

2) וכן הקשה באלשיך, ש"ך עה"ת ועוד. וראה אבות דר"נ פ"ב, ג בסופו.

3) תנחומא פרשתנו יא. וכן בירושלמי תענית פ"ד ה"ה (ובקרבן העדה שם „ודריש מדכתיב ואתפוש . . ל"ל להתפיסן שהרי כבר היו בידו . . אלא שהי' תופסן בכח").

4) אבות דר"נ שם. שמו"ר פמ"ו, ג. ועוד.

5) שבת פז, א. וש"נ. פרש"י עה"ת (סוף ברכה) — פשוטו של מקרא (נת' לקמן ע' 217 ואילך).

6) שם (בחצע"ג). ושם בנוסחא ב „מה עשה חפש בשני הלוחות ושברן".

7) שצ"ל מוסרו לציבור יפה יפה (ר"ה ז, סע"א ואילך. יומא לה, ב. ועוד). וראה לקו"ש חכ"ו ע' 281 ואילך.

8) משפטים כד, יב.

9) בהעלותך (י, ב) — דעת אבא חנן (וכהגירסא בספרי לפנינו, שקאי על הלוחות). וגם להדיעות שמלכתחלה חצבן משלו (ראה הנסמן בהערה 11. ספרי בהעלותך יב, ג. ועוד) — צ"ל שאח"כ הוצרך למסרן לצבור יפה יפה, שלכן הוצרך להיתר ד„פסולתן שלך יהא" (כבפנים). אבל ראה לקמן סעיף ו ובהנסמן שם.

10) תשא לד א. פרשתנו י, א.

11) תנחומא פרשתנו ט. תשא כט. ויק"ר פל"ב, ב. ירושלמי שקלים פ"ה ה"ב. פרש"י תשא שם. ועוד.

12) תולדות אדם לספרי בהעלותך שם (י, ב). וראה בכ"ז לקו"ש חי"ט ס"ע 112 ואילך.

הוצרך היתר מיוחד ד„פסל לך – פסו־לתן שלך יהא"[13], כי בלאה"כ ה"ה של ציבור: ועאכו"כ בלוחות ראשונות*[13] ש־היו „מעשה אלקים"[14],

ועפ"ז יש בשבירת הלוחות משום היזק נכסי (ממון) ציבור[15]?

ואין לתרץ שלא הי' שום שוויות להאבנים, שהרי לא בנו בתים במדבר (וכיו"ב) – כי (א) האבנים ראויות היו לתשמישים אחרים, וכמש"כ[16] „ויקחו אבן גו' וישב עלי'", עשיית מצבה וכו'; (ב) מפורש בחז"ל[17] ש(גם) לוחות הרא־שונות היו של „סמפירינון"[18]; (ג) בכל אופן: מכיון שהלוחות היו „מעשה אל־קים" הרי בוודאי שמשום זה עצמו הי' ערכם ושוויי שלהם רב.

ג. והנה לכאורה יש לומר, שדין מזיק אינו ענין לשבירת הלוחות, ומשני טעמים[19]:

(א) מבואר ברז"ל[20] שכוונת משה בשבירת הלוחות היתה בשביל טובתם של ישראל, להקל את עונשם (ששבירת הלוחות היא דוגמת קריעת הכתובה, כי אז ידונו כ„פנוי" ולא כ„אשת איש") – והמזיק נכסי חבירו באופן שהוא לטובת הניזק, אין בזה לכאורה דין מזיק*[20].

---

13) נדרים לח, א. תנחומא פרשתנו ותשא שם. ירושלמי שם. שמו"ר פמ"ו, ב. ויק"ר שם. ועוד.

*13) אבל ראה לקמן הערה 46.

14) תשא לב, טז.

15) במדרש (תנחומא פרשתנו יא. דב"ר פר־שתנו פ"ג, טו) א"ל (הקב"ה) למשה אני הכתבתי בתורתי ואמרתי (ויקרא ה, כג) והשיב את הגזילה אשר גזל או את הפקדון אשר הפקד אתו ועתה הפקדון שהי' אצלך (להביאם לישראל – מת"כ לדב"ר שם) השיב אותו זו שנאמר פסל לך.

אבל עצ"ע, איך הותר לו (למשה) לשברם לכתחילה?

ולהעיר מהשקו"ט במפרשים (בחיי תשא (לב, טז). מושב זקנים ופענח רזא (שם, יט). וראה צפע"נ עה"ת (שם, טו). ועוד) – איך הותר לו למשה לנהוג בהלוחות מנהג בזיון והו"ל להניחם בהר כו'. – ובמושב זקנים שם תי' „שלכך שברם . . כדי לילך למחנה לישראל ולסלקם מן העון . . וכי אומרים לאדם חטוא בשביל שיזכה חבירך . . מצוה דרבים שאני כדי למנוע רבים מעוון" (ע"ש). ועפ"ז מיושבת גם השאלה שבפנים (משא"כ לתי' שאר מפרשים שצויינו לעיל).

16) בשלח יז, יב.

17) תיב"ע ואתחנן ד, יג. תנחומא תשא כו. וכ"ה בספרי בהעלותך יב, ג.

18) והוא אבן „ספיר" (עץ יוסף לתנחומא שם). וראה לקו"ש חי"ט ע' 106 הערה 9.

19) את"ל שהלוחות הם נכסי הקדש – הרי כל הנזקין פטורים בשל הקדש (ירושלמי גיטין רפ"ה, הובא בתוד"ה שור ב"ק ו, סע"ב). אבל מ"מ פשיטא דאסור להזיק נכסים של הקדש.

20) שמו"ר פמ"ג, א. תנחומא פרשתנו יא (וראה אדר"נ שם). וראה גם תנחומא תשא ל. פרש"י שם לד, א.

משא"כ להטעם (שבת פז, א. יבמות סב, א. תנחומא תשא שם. ועוד) דמשה דריש ומה פסח כו' וישראל מומרים כו' (היינו ששברם מפני שבנ"י לא היו ראויים להם), אין כאן הצלת וטובת ישראל (אלא הצלת וכבוד התורה). וכן לטעם הרמב"ן (תשא לב, טז). ועוד.

אבל להעיר שרש"י (תשא לב, יט. לד, א) מביא שני הטעמים (ולכאורה לא כשני טעמים נפרדים), ומשמע שס"ל דהא והא איתנהו בי' (וכן משמע בתנחומא תשא שם, שמביא שני הענינים בהמשך אחד). ואכ"מ (וראה לקמן ע' 219 ואילך).

*20) ואף ש„אסור להזיק ממון חבירו אפילו ע"ד לשלם כמו שאסור לגנוב ולגזול ע"מ לשלם" (שו"ע אדה"ז חלק חו"מ ריש הל' נזקי ממון, מפרישה וסמ"ע לטושו"ע חו"מ ר"ס שעח) – הרי לא כתב שזהו „אפילו ע"מ לשלם דבר יפה ממנו" (כהדין בגניבה וגזילה, כדלקמן בפנים והערה 25). [אלא ש"ל (בדוחק עכ"פ) שמובן מהלשון „כמו שאסור לגנוב ולגזול כו'", היינו שזוה בזה לגניבה וגזילה (ראה פרישה וסמ"ע שם)]. וראה לקמן הערה *27.

[ולהעיר[21] מאיסור בל תשחית, דאף שאדם „צריך ליזהר במאודו שלא לאבדו ולא לקלקלו ולא להזיקו" — ה"ז רק „כשעושה דרך השחתה וקלקול, אבל ע"מ לתקן מותר לקלקל"[22]].

(ב) מכיון שהלוחות ניתנו ע"מ להניחם הרי לא הי' לישראל אפשרות של הנאה ותשמיש בהם (אפילו לא כס"ת, שעכ"פ יכולים לקרות בו, ו־אדרבה — „לשמיעה קאי"[23], ש„נהנה בו ויוצא בשמיעתו"[24]), ופשיטא שלא ניתנו למכרם — וא"כ לא הי' לישראל שום בעלות בהלוחות (וגרוע מבעלות ב־איסורי הנאה), ובמילא לא שייך בזה דין מזיק.

אבל עדיין קשה, דאף את"ל שאין כאן דין מזיק, מ"מ יש בזה איסור גזילה — כי שני טעמים אלה אינם מפקיעים דין גזילה:

הטעם הא' — דהמזיק נכסי חבירו בשביל טובת חבירו אין עליו דין מזיק — לא שייך בגזל, כי גם גזל שהוא לטובת הנגזל הרי זה אסור, וכהדין[25] ד„אסור לגזול אפי' ע"מ לשלם דבר יפה ממנו":

והטעם הב' — שהלוחות הרי הבעלות בהן כעין באיסורי הנאה (אלא שפחות מזה) — אינו מתיר איסור גזל. וכביאור אדה"ז (בקו"א שלו להל' פסח[26]) לענין איסורי הנאה, שאף ש„אין לו זכות בגופו מחמת שאסור לו ליהנות ממנו" (ולכן אין בזה דין מזיק מאחר ד„לאו מידי חסרי'"), מ"מ „אינו הפקר גמור עד שכל הרוצה ליטול בעבירה יבא ויטול בעל כרחו של בעלים" (וכן בהלוחות שאינם „הפקר גמור")[27].

[והסברת הדבר יש לומר, דחלוקים איסורי גניבה וגזילה מאיסור מזיק:

איסורו וחיובו של מזיק הוא משום שמפסיד את חבירו, ולכן לא יתכן דין מזיק אא"כ יש בחפץ הניזק תועלת והנאה להניזק (ומטעם זה אם מזיק ממון חבירו בשביל טובת חבירו אינו נק' מזיק, כנ"ל, מחמת שאין הוא מפסיד נכסי חבירו, אלא אדרבה, מביא לו תועלת ותיקון העולה „בשוויתו" על שוויות החסרון*[27]):

משא"כ איסור גניבה וגזילה הוא בזה

---

21) שו"ע אדה"ז חלק חו"מ הל' שמירת גו"נ ובל תשחית ס"ד־ט"ו. וש"נ.

22) וכמפורש שם, שכ"ה גם אם התיקון אינו בגופו של דבר זה אלא בדברים אחרים וכיו"ב.

בסוף ס"ד שם כ', ד„אפי' כוונתו כדי להראות כעס וחימה להטיל אימה על בני ביתו שאינו נוהגין כשורה" אסור. — אבל בנדו"ד הרי אין זה „להטיל אימה", אלא כדי להצילם מעונש. ולהעיר משו"ע אדה"ז שם הל' נזקי גו"נ ס"ד. לקו"ש חי"ח ע' 466 (חידושים וביאורים ברמב"ם הל' ביהב"ח ע' קד). וראה לקו"ש חכ"ט ס"ע 11 ואילך (חידושים וביאורים שם ע' קעה).

23) ב"ב מג, א.

24) רשב"ם שם.

25) שו"ע חו"מ סשנ"ט ס"ב [אלא שאם החפץ עומד לימכר והתשלומין בעין רשאי לגזול ולזכות לו התשלומין ע"י אחר (י"א בשו"ע שם ובש"ך שם סק"ד. וכן פסק אדה"ז בשו"ע הל' גזילה וגניבה ס"ב. ע"ש). ולכאורה לא שייך לנדו"ד].

26) סתל"ה סק"ב.

27) וגם להדיעות שאיסורי הנאה אינם של הבעלים כלל (רש"י סוכה לה, א ועוד) ואין בהם משום גזל (ראה אנציקלופדי' תלמודית ערך איסורי הנאה (ס"ע צו ואילך) וש"נ) — ה"ז רק באיסורי הנאה ממש שהם הפקר (לשיטה זו), משא"כ בנדו"ד (לוחות), אף שאין לבנ"י שום הנאת ממון וכיו"ב, מ"מ עדיין הם בבעלותם.

*27) והא דאסור להזיק ממון חבירו אפילו ע"ד לשלם (כנ"ל הערה *20) — היינו מפני שאין בזה שום ריוח ותועלת להניזק, ואין כאן אלא הפסד וחסרון (זמני עכ"פ, עד שישלם), משא"כ כשמשלם „דבר יפה ממנו".

שנוטל חפץ מרשות חבירו ומכניסו לרשותו, ואין הדבר תלוי בשוויות החפץ (בהנאתו ותשמישו בהחפץ), אלא בעצם הבעלות של חבירו[28].

ועוד ועיקר – הלוחות ניתנו „להורותם" – וה"ז הנאה והכי גדולה, אף שמצות עצמן לאו ליהנות ניתנו.

וע"פ כהנ"ל הדרא קושיא לדוכתא: אף את"ל דבשבירת הלוחות אין דין מזיק – אבל בכל אופן יש איסור גזל.

ואין לתרץ שאין חיוב גזילה עד שיעשה קנין בדבר הנגזל[29] – שהרי בנדו"ד מפורש בכתוב (כנ"ל) „ואתפוש בשני הלוחות ואשליכם גו' ואשברם גו'", היינו שקודם שבירת הלוחות היתה תפישה (מיוחדת) בהם ע"מ לשברם [והרי גם הגוזל ע"מ לאבד החפץ הוי גזלן, כמו הלוקח בידו מטבע של חבירו ע"מ לזורקו לים הגדול, שמיד שלוקחו דינו כגזלן וחייב בהשבה[30]].

ד. לכאורה יש לתרץ ע"פ דחז"ל[31] עה"פ[32] „אנכי ה' אלקיך" (ל' יחיד) – שעשה"ד נאמרו לכאו"א מישראל בפ"ע וכאו"א מישראל אומר „עמי הדבור מדבר".

ועפ"ז יש לומר, שגם בהיותם – עשה"ד, ה„להורותם" – חקוקים על לוחות האבן, והלוחות עצמם, לא ניתנו באופן שיהיו נכסי ציבור (ואין בעלות להיחיד בפ"ע), כ"א שכל ישראל יהיו שותפים בהלוחות (ויש בעלות לכאו"א מישראל).

ומכיון דלא מטי שוה פרוטה לכאו"א מישראל הרי אין כאן לאו דלא תגזול, כי ה„לאו"[33] דלא תגזול אינו חל אלא בשוה פרוטה כי התורה לא תחייב אלא בדבר שבממון ופחות משוה פרוטה אינו נקרא ממון".

אבל זה אינו[34], שהרי מ"מ „אסור לגזול כל שהוא דין תורה"[35], ד„אע"פ דפחות מש"פ אינו נקרא ממון ואין צריך להשיבו הרי חצי שיעור אסור מן התורה לכתחלה"[36].

ועוד ועיקר – דגם באיסורי הנאה דאין בזה גם משהו של שיעור – אינו הפקר כו' כנ"ל דברי אדה"ז.

ה. אלא שלכאורה יש מקום לדון בזה ע"פ שיטת רש"י[37] דפחות משוה פרוטה לא הוי „שלכם" [שפי' הא ד„כל ישראל ראוים לישב בסוכה אחת"[38] –

---

28) שלכן אסור לגזול כל שהוא מדין תורה (כדלקמן סעיף ד). ולהעיר משו"ע אדה"ז חו"מ הל' מציאה ופקדון סל"ז. וגם להדיעות (ראה הנסמן בהערה 27) שאיסורי הנאה יכולים ליקח בע"כ של הבעלים – ה"ז מפני שס"ל שאיסורי הנאה הם הפקר.

29) ראה משנה ב"ק עט, א. ובכ"מ.

30) שם צח, א.

31) פסיקתא דר"כ פ' בחודש השלישי בסופו. תנחומא (באבער) יתרו יז. יל"ש עה"פ (רמז רפו). וראה גם פסיקתא רבתי פ' כא. רמב"ן עה"ת עה"פ.

32) יתרו כ, ב.

33) לשון החינוך מצוה רכט. וראה ל' אדה"ז בשו"ע שלו ריש הל' גזילה וגניבה (נעתק לקמן בפנים).

34) וגם צ"ע אם לא מטי שוה פרוטה לכ"א מישראל, שהרי היו אבנים טובות (נסמן לעיל הערה 17, 18), ואפילו מפסולתן של לוחות נתעשר משה (נדרים לח, א. ובכ"מ (ראה הנסמן בהערה 13). וברש"י תשא לד, א „נתעשר . . הרבה"), נוסף על היותם „מעשה אלקים".

35) רמב"ם ריש הל' גזילה. ועד"ז בחינוך שם. שו"ע אדה"ז שם.

36) ל' אדה"ז שם.

37) סוכה כו, ב ד"ה כל האורח. – וכבר שקו"ט בארוכה באחרונים בדעת רש"י (ואם לדעתו יש איסור גזילה בפחות מש"פ). ואכ"מ.

38) סוכה שם.

ד"אי אפשר שיהא לכולן דלא מטי שוה פרוטה לכל חד אלא ע"י שאלה", חזינן דאי לאו ד"מטי שוה פרוטה לכל חד" לא מיקרי שלכם] — וא"כ בנדו"ד דלא מטי שוה פרוטה לכל חד, הרי לא הוי "לכם" ואין על זה דין בעלות, ושוב לא שייך בזה איסור גזילה.

אבל אא"פ לומר כן, כי

[נוסף לזה שיש לומר, שכוונת רש"י היא רק לממון שותפים שהשתתפו מעצמם, שדוקא אז בעינן ש"פ לכל אחד ואם לאו לא הוי "שלכם"[39], משא"כ בממון שזוכה להם ע"י אחר (כנדו"ד, שהקב"ה זיכה להם את הלוחות ע"י משה), גם כשלא מטי ש"פ לכ"א הוי שלכם, הרי]

כל הקס"ד הנ"ל, לומר שהלוחות לא נמסרו לישראל כנכסי ציבור (וע"ד כל הדברים שבמשכן ומקדש) אלא כנכסי שותפות, הוא מטעם כי אז אפ"ל ש־לכאו"א מישראל יש לו בעלות פרטית בהלוחות (כנ"ל) — אבל ע"פ הנ"ל (לפי שיטת רש"י) נמצא, כי בתור שותפים לא תגיע אף לאחד מבנ"י שום בעלות בהלוחות (כי לא מטי ש"פ לכ"א)!

ובכל אופן — דברי אדה"ז בתוקפן.

ו. ויש לומר הביאור בזה, ובהקדם:

אף שהלוחות היו צ"ל מונחים בארון, מ"מ, יש חילוק עיקרי בין הלוחות וכל חלקי המשכן, כי גם לאחר זה שהוכנסו להמשכן אין הלוחות בעצם חלק מ־המשכן אלא הם ענין לעצמו, וכדמוכח מזה גופא שניתנו למשה כו"כ חדשים קודם עשיית המשכן[40], אלא שאח"כ נצטווה משה לעשות ארון אחר[41] ול־הניחם בו וכ"ז במשכן.

ועפ"ז יש לומר, שיש נפקותא בין כל חלקי המשכן והלוחות בנוגע לדין בעלותם, דאף שכל חלקי המשכן צרי־כים להיות של ציבור (וממון ציבור), שאני הלוחות (שקדמו להמשכן), שאין צ"ל ממון ציבור[42].

ומצינו להדיא דיעה כזו בנוגע ללו־חות שניות — בתנחומא פרשתנו[43], וז"ל: פסל לך בזכותך והוא שלך, אמר (ה־קב"ה), משה נתתי לך[44] ואתה מתנהג בהן בעין טובה נתת אותה להם (היינו ש־מעיקרא ניתנו למשה והוא נהג בעין טובה ונתנם לישראל[45]).

ועכצ"ל, דאף שהלוחות הרי לאחרי שהוקם המשכן (ונבנה ביהמ"ק) — היו צ"ל מונחים בקדה"ק, מ"מ (לדיעה זו) הרי הם שלך, אלא שבעין טובה "נתת להם".

ועפ"ז יש לומר, שבנוגע ללוחות הראשונות לכו"ע היו רכושו של משה[46],

---

39) כי מכיון דלא מטי ש"פ לכל אחד לא סמכו דעתם לקנות כו' (משא"כ כשזיכה להם ע"י אחר).

40) ולדעת התנחומא (תרומה ח. וראה גם רש"י תשא לא, יח. לג, יא) גם הציווי על מלאכת המשכן הי' אחרי חטא העגל.

41) ראה רש"י פרשתנו י, א. בהעלותך י, לג.

42) ולהעיר ממ"ש בצפע"נ עה"ת (ויקהל לז, א) בנוגע לארון שבמשכן — דלא הי' עליו דין כלי שרת ממש, ולכן לא צריך "מסירה גמורה" לציבור.

43) ט. וראה גם תנחומא תשא לה "לך אני נותנה . . יהיו לך לבדך . . ומתוך עין טובה שהי' בו במשה נתנה לישראל".

44) כן הגי' בעץ יוסף שם.

45) שמזה מובן שמסרם לישראל לא מפני החיוב למסרם לציבור יפה יפה (ראה הערה 9) אלא מפני עין טובה שלו.

46) דבנוגע ללוחות שניות מפורש ברוב מקומות (נסמן לעיל הערה 13) שרק פסולתן הם שלו (דלא כבתנחומא הנ"ל שגם הלוחות עצמן "שלך"): משא"כ בפסוק "ויתן גו' ככלותו גו'" (שבלוחות

וכמש"נ[47] „ויתן אל משה ככלותו לדבר אתו גו' שני לוחות העדת גו'", ופירשו חז"ל[48] ש„ויתן" הוא ל' מתנה.

ואף שלכאורה הנתינה למשה במתנה הוא – בנוגע ל(דברי) תורה (שהתורה ניתנה למשה במתנה) – מ"מ, הרי פשטות ל' הכתוב קאי על נתינת הלוחות (ואינו סותר לזה שד"ת ניתנו במתנה), וא"כ להפירוש ש„ויתן" לשון מתנה, צ"ל שגם הלוחות עצמן ניתנו למשה במתנה[49].

ז. וע"פ כל הנ"ל יש לבאר דיוק ל' הכתוב – „ואתפוש בשני הלוחות גו' ואשברם גו'":

כשם שבלוחות שניות אמרו חז"ל (לדעת התנחומא כנ"ל) שמשה נהג בעין טובה ונתנם לישראל [וכן איתא בגמ'[50] לענין פלפולה של תורה שניתן רק למשה ולזרעו „ומשה נהג בה טובת עין ונתנה לישראל"] – עד"ז י"ל גם בלוחות ראשונות, דאף שהקב"ה נתנם למשה במתנה, מ"מ להיותו „טוב עין" לא הי' בדעתו לקנותם לעצמו אלא ליתנם ל־ישראל.

וזהו שמשמיענו הכתוב „ואתפוש ב־שני הלוחות גו' ואשברם גו'": כדי שיהי' מותר למשה לשבור הלוחות (בלי כל חשש איסור גזל וכו') הי' צ"ל שלו לגמרי, וכיון שבתחילה נתכוון משה ליתנם לישראל, הי' צורך בתפישה מיו־חדת כדי להפקיע מחשבתו הקודמת[51] ולקנותם לעצמו שיהיו שלו לגמרי.

ח. וע"ד המוסר והחסידות י"ל:

אמחז"ל[52] בטעם אמירת „אנכי ה' אלקיך"[32] ל' יחיד – „ליתן[53] פתחון פה למשה ללמד סניגוריא במעשה העגל . . לא להם צוית . . אלא לי לבדי".

ועד"ז – ויתירה מזו – י"ל בנוגע לשבירת הלוחות, שמצד גודל אהבת ישראל של משה, ומסירת נפשו עבור כלל ישראל[54], רצה לסלק מבנ"י כל שייכות להענין דשבירת הלוחות, כך שכל זה יהי' רק על „אחריותו" בלבד, ולכן „תפש" הלוחות שיהיו שלו לגמרי (כנ"ל).

עפ"ז יל"פ מחז"ל[55] „שמיתתן של צדיקים קשה לפני הקב"ה כשיבור לוחות" – דמזה שתורת אמת מדמה ומשווה הענינים, מובן שהם דומים זל"ז

ראשונות) שבכו"כ מקומות בחז"ל (נסמן בהערה 48) פירשו לשון מתנה. ולהעיר שבתורה מודגש בכ"מ שנתינת הלוחות היתה למשה (ראה משפטים כד, יב (ואתנה לך), ואתחנן ה, יט (ויתנם אלי), פרשתנו ט, ט־יא („ויתן . . אלי", „נתן . . אלי")).

47) תשא לא, יח.

48) נדרים לח, סע"א. תנחומא (טז), שמו"ר (פמ"א, ו) ורש"י עה"פ. ועוד.

49) וראה גם פנים יפות תשא שם (אלא שהוא כתב כן להדיעה (שמו"ר שם, ה) שנתינת הלוחות למשה היתה לאחרי חטא העגל, ושכוונת הש"י היתה ליתן למשה לבדו). ולהעיר ממושב זקנים (שצויין בהערה 15) „למה לא אמר לו הנח אותם בשמים . . לפי שכבר נתנו למשה שנאמר ויתן אל משה ואין לעכב מתנתו".

אלא שבמדרשים שצויינו בהערה הנ"ל מפורש שהלוחות היו רק פקדון בידי משה כדי למסרם ל־ישראל.

50) נדרים שם (לח, א).

51) להעיר מב"ב (פח, א) „משום דגמר בלבו לקנות" (וברשב"ם שם ד"ה רב ספרא „דגמר בלבו להקנותו . . כיון דירא שמים הוא . . זכה . . ונתחייב כו'").

52) שמו"ר פמ"ג, ה. שם פמ"ז, ט. דב"ר פרשתנו (פ"ג, יא). רש"י יתרו כ, ב. ועוד.

53) ל' רש"י.

54) ראה שמו"ר שם (פמ"ז, ט). ועוד.

55) ירושלמי יומא פ"א ה"א. ועוד. רש"י פרשתנו י, ו־ז (בשינוי לשון).

(לא רק בגודל הקושי והצער שהם גורמים, אלא) גם בתוכנם.

ואחד מהביאורים בזה י"ל[56]:

אמרו חז"ל[57] שמיתת צדיקים מכפרת, ומבואר בתניא[58] החידוש שבכפרה זו לגבי הכפרה ש"י קרבנות, דקרבנות מכפרים רק על השוגג, משא"כ ע"י פטירת צדיקים – „פועל ישועות בקרב הארץ[59] לכפר על עון הדור אף גם על הזדונות".

כלומר: ביחד עם גודל עלייתו של נפש הצדיק בעת הסתלקותו מן העולם, שאז עולה „רוחו ונשמתו למקור חוצ־בו"[60] עם „כל מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו"[60] – הרי גם בעלייתו זו, הנה לא זו בלבד שאינו עוזב את צאן מרעיתו, אלא עוד זאת, שבעלי' זו גופא הוא פועל „לכפר על עון הדור ואף גם על הזדונות" (קצה הכי תחתון)!

ומודגש גם בשבירת הלוחות, דאף שלא היתה למשה שום שייכות לחטא העגל (אפילו לא בגדר דיש בידו ל־מחות, שהרי הי' בהר), ומ"מ, לא זו בלבד שהשתדל עד כדי מסירת נפש בפועל לפעול כפרה על החטא (כמ"ש להקב"ה „אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא גו'"[61]), אלא שגם שבירת הלוחות (שבאה בסיבת חטא העגל) עשה משה באופן שרק הוא בלבד האחראי לזה, כנ"ל.

ט. ובכל מיתה ובפרט שֶׁל צדיקים – נאמר והחי יתן אל לִבּוֹ[62] – ללמוד מכל הנ"ל ליום כ"ף מנחם אב (שחל בשנה זו* (תשמ"ז) בש"ק פ' עקב) – יום הסתלקות אאמו"ר – שהסיבה בדרך הטבע להס־תלקותו של אאמו"ר היתה מפני מסירת נפשו עבור הכלל, ועד שע"י זה נסתלק מן העולם קודם זמנו:

שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה והיו ימיו מאה ועשרים שנה,

מתוך מסירת נפש כו'.

ומובן, שאם בפטירת כל צדיק אמרו ש„פועל ישועות בקרב הארץ", עאכו"כ בהסתלקות שסיבתה (בדרך הטבע, טבע של „הארץ") היתה מפני מסנ"פ עבור כלל ישראל.

וכן הוא בכל שנה ושנה ביום ה־יארצייט, שאז „הימים האלה נזכרים ונעשים"[63], שנמשכות עוד הפעם ופועל „ישועות בקרב הארץ", ואדרבה – מכיון שבכל שנה (ביום ההסתלקות במיוחד) עולה נשמת הצדיק ביתר שאת ויתר עז[64], מובן, שגם ה„ישועות" (שמצד עלי' זו) הן למעלה יותר.

וכל ישועה ובפרט ישועות (ל' רבים) ובקרב הארץ מקרבים וממהרים את

56) וראה בארוכה לקו"ש חי"ד ע' 30 ואילך.

57) מו"ק כח, א. ירושלמי שם. רש"י חוקת כ, א.

58) אגה"ק סכ"ח.

59) תהלים עד, יב.

60) אגה"ק ביאור לסי' ז"ך (קמז, סע"א). וראה סידור שער הל"ג בעומר (דש, סע"ב).

61) תשא לב, לב.

62) קהלת ז, ב. וראה רמב"ם הל' אבל פי"ג הי"ב. וראה שם פי"ד ה"ח.

63) כפי' האריז"ל הידוע עה"פ (אסתר ט, כח).

64) ראה לקו"ש שם ע' 34 ואילך. ובכ"מ.

*) שנת הדפסת השיחה בפעם הראשונה. המו"ל.

הישועה הכללית העיקרית והפנימית – גאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו, ובאופן ד„פועל ישועות בקרב הארץ"[65] – למטה מעשרה טפחים, גם ברשות הרבים[66], בגשמיות ובפשטות, ובעגלא דידן ממש.

(משיחות שבת חוהמ"ס, ל"ל שמח"ת ויום שמח"ת תשכ"ו; כף מנ"א תשמ"ה)

---

65) להעיר מרש"י עה"פ (וארא ח, יח) למען תדע גו' בקרב הארץ.

66) שתופס עד עשרה טפחים (שבת ז, ריש ע"ב. ועוד. רמב"ם הל' שבת פי"ד ה"ז).